

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů a právních věd

Pastorální teologie

Ing. Pavel Švarc

**VÝVOJ SITUACE VYUČOVÁNÍ NÁBOŽENSTVÍ A PŘÍPRAV KE
SVÁTOSTEM V PŘÍBRAMI V LETECH 1991–2006**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Dr. Vojtěch Eliáš

PŘÍBRAM 2008, 2009

Poděkování

Tato práce by nemohla vzniknout bez cenných rad, odborných postřehů, doporučení i nezištné a obětavé práce celé řady lidí. Jim patří mé poděkování.

Zejména děkuji vedoucímu práce panu doktoru Vojtěchu Eliášovi za krásné téma, které mi přineslo, krom plnění studijních povinností, řadu příjemných setkání, přivedlo mne ke spoustě zajímavých informací, pomohlo mi získat ještě lepší vztah k rodnému městu, umožnilo mi zažít nové situace a ve svém důsledku mne tak výrazně obohatilo.

Druhé poděkování patří lidem, kteří se zasloužili o tuto práci konkrétním činem a bez jejichž přičinění by práce vůbec nemohla vzniknout. Je to především pan Jindřich Krink, toho času vikář vikariátu Příbram a farář Římskokatolické farnosti u kostela sv. Jakuba Staršího v Příbrami, který mi umožnil nahlédnout do praktických otázek výuky náboženství a po dobu celého školního roku rozmlouvat s vyučovanými žáky. Dále je to katechetka paní Jana Failová, která mi věnovala část svého osobního volna, rozmlouvala se mnou a ochotně a nezištně mi poskytla materiály ze svého soukromého archivu i výpisy z kroniky, kterou ve svém volném čase a ze své iniciativy vede. Poděkování patří i paní Mgr. Lence Jeřábkové z Katechetického střediska Pražského Arcibiskupství za vyhledání a poskytnutí údajů o katechezích v jednotlivých příbramských farnostech. Stejně poděkování patří i paní Jitce Novotné, pracovníci Odboru školství, Městského úřadu Příbram za nezměrnou ochotu hledat v archivech, kontaktovat odpovědné pracovníky Českého statistického úřadu a Ústavu pro informace ve vzdělávání a opakovaně se pokoušet o sestavení přehledu žáků jednotlivých příbramských škol v porevolučním období.

V neposlední řadě patří mé upřímné poděkování celé farnosti u kostela sv. Jakuba Staršího za přijetí do farního společenství, kde jsem po přestěhování do Příbrami našel skvělé lidi a dobré zázemí, jež mi mnohdy umožnilo ověřit v praxi teoretické znalosti dané studiem teologických nauk na fakultě.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil

V Příbrami dne 2. dubna 2009

Obsah

ÚVOD	6
1 PŘÍBRAM	7
1.1 CESTA DĚJINAMI	7
1.1.1 MIESTO NA ZLATÉ STEZCE	7
1.1.2 STRATEGICKÝ VÝZNAM A POSTAVENÍ MĚSTA	8
1.1.3 PREMONSTRÁTSKÉ DĚDICTVÍ	8
1.1.4 ARNOŠT Z PARDUBIC	9
1.1.5 HUSITSTVÍ A JEHO DŮSLEDKY	9
1.1.6 DŮSLEDKY TRICETILETÉ VÁLKY	10
1.1.7 VEŠKERÁ MOC V RUKOU PRACUJÍCÍHO LIDU	11
1.2 BŮH POŽEHNEJ HORNICTVÍ	11
1.2.1 STŘÍBRNÉ DOLY V PLAMENECH	12
1.2.2 DRANCOVÁNÍ PŘÍRODNÍHO BOHATSTVÍ I ZA CENU NEJVYŠŠÍ	14
1.2.3 PŘÍBRAM – MĚSTO MARIÁNSKÉ	14
1.2.4 KOSTEL SVATÉHO JAKUBA VĚTŠÍHO	15
1.3 SOUČASNOST	16
2 ŠKOLSTVÍ	17
2.1 PODBRDSKÉ ATHÉNY	17
2.1.1 ZALOŽENÍ ŠKOLY V MĚSTEČKU	17
2.1.2 SVATOHORSKÁ ŠKOLA	18
2.1.3 ZALOŽENÍ REÁLNÉHO GYMNASIA	18
2.1.4 BÁŇSKÉ ŠKOLSTVÍ	19
2.1.5 KONVIKT	20
2.2 ... A JEJICH DĚDICTVÍ	20
2.2.1 SOUČASNÉ ŠKOLY A VZDĚLÁVACÍ INSTITUCE	20
2.2.2 POČTY ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL V JEDNOTLIVÝCH LETECH	21
2.3 ZRAZENÍ NEZRADILI	23
3 NÁBOŽENSKÁ STRUKTURA A VÝVOJ DUCHOVNÍ SPRÁVY	24

3.1	MĚSTO TŘÍ FARNOSTÍ.....	24
3.1.1	FARNOST U KOSTELA SV. JAKUBA STARŠÍHO	24
3.1.2	ŘÍMSKOKATOLICKÁ FARNOST U KOSTELA NANEBEVZETÍ PANNY MARIE	25
3.1.3	FARNOST U KOSTELA SV. VOJTĚCHA.....	25
3.2	VÝUKA NÁBOŽENSTVÍ	26
3.2.1	POČTY ŽÁKŮ NAVŠTĚVUJÍCÍCH VÝUKU NÁBOŽENSTVÍ V JEDNOTLIVÝCH LETECH	26
3.2.2	PRVNÍ SVATÉ PŘIJÍMÁNÍ	27
3.2.3	DALŠÍ AKTIVITY	27
4	SOUČASNÝ STAV A MOŽNÝ VÝVOJ.....	28
4.1	UKAZATEL MĚŘÍCÍ STAV A VÝVOJ VÝUKY NÁBOŽENSTVÍ.....	28
4.2	PROBLÉM CHYBĚJÍCÍCH ÚDAJŮ.....	28
4.3	VÝVOJOVÉ TENDENCE	30
4.4	MOŽNÉ ZPŮSOBY VNÍMÁNÍ VÝUKY NÁBOŽENSTVÍ	31
4.5	NÁSTIN MOŽNÝCH ŘEŠENÍ.....	32
4.5.1	VZBUDIT ZÁJEM U DĚTÍ	32
4.5.2	REAGOVAT NA POPTÁVKU MLÁDEŽE.....	33
4.6	PŘÍKLADY TÁHNOU	34
	ZÁVĚR	35
	ANOTACE	36
	ANNOTATION	37
	SEZNAM LITERATURY.....	38
	PŘEHLED POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	39
	SEZNAM TABULEK	40
	SEZNAM GRAFŮ	40
	ÚDAJ O POČTU ZNAKŮ	40

Úvod

Cílem práce „Vývoj situace vyučování náboženství a příprav ke svátostem v Příbrami v letech 1991–2006“ je nabídnout pohled angažovaného laika, studenta katolické teologické fakulty na problematiku vyučování náboženství v době po sametové revoluci, kdy se měnilo očekávání společnosti ve vztahu k náboženství a církevním institucím.

Podstatnou částí práce je uvedení do specifických podmínek žití v královském horním městě, tak jak se s ohledem na využívání přírodního bohatství vyvíjelo od prvopočátku až do dnešních dob. Dějinytvořně, včetně vztahování se lidí k Bohu, se tomu autor věnuje v první kapitole. Druhá kapitola je věnována školství coby nutnému předpokladu potřebné výchovy a vzdělanosti odborníků zprvu podmíněné opět potřebou těžít a zpracovávat nerostné bohatství na území města, nyní dané tradicí a obecně vyšší potřebou výchovy zdravých, samostatně uvažujících a jednajících jedinců společnosti.

Třetí a čtvrtá kapitola práce jsou věnovány současnému dění na poli náboženského žití, především vzdělávání. Nejprve je ve třetí kapitole popsána náboženská struktura města, poslední, čtvrtá část práce vypočítává za pomoci standardního matematického aparátu vývojové tendence výuky náboženství. Zároveň čtenáři předkládá nástin možných řešení nynější méně příznivé situace.

Práce jako celek mapuje slávu i utrpení obyvatel Příbramě ústící v bohabojný lid s vysokou mírou znalostí a fortele, jeho násilné odklonění od duchovních hodnot v poúnorové době a rozpačitý návrat měřený výukou náboženství v době po sametové revoluci v roce 1989.

1 Příbram

Příbram, dříve Przíbram nebo Příbramium, patří ke známým historickým královským horním městům. Rozkládá se na úpatí Brd 60 km jihozápadně od Prahy.

Vysoko položená podhorská krajina s nepříliš úrodnou půdou a dosti drsným podnebím nepatří k místům, kde vznikala první významná sídliště a tvořily se nejstarší dějiny naší země. Zato zvláštní geologická stavba terénu od nepaměti lákala rudokopy, hledající naleziště stříbra a železa.

Zásoby přírodního bohatství a strategická poloha místa tak od pradávna určují dění v tomto městě.

1.1 Cesta dějinami

Nejstarší dějiny Příbramska jsou spojovány s Knovízskou kulturou. Ta se šířila proti proudu vodotečí a Příbramsko objevila jako zdroj zlata. Téměř všechny zdejší toky¹ byly zlatonosné a rýžovalo se na nich. Následná keltská kultura přidala ke zlatým rýžovištím naleziště dalších kovů. Bylo to především z hlediska válečných potřeb velmi ceněné železo. Na konci pátého století přicházejí Slované, kteří vedle přírodního bohatství přebírají i kupecké stezky.

1.1.1 Miesto na Zlaté stezce

České země, stejně jako dříve celá Evropa, byly z 80 % zalesněné pralesy. Proto stezky vedly od města k vesnici a od vesnice k vesnici, končily opět ve městě, to znamená na trhovém místě - miestě, které bylo v chráněném hradišti. Hlavní zemská stezka vedla z jihu na sever, dopravovala se po ní sůl. Solení a sušení potravin byl nejstarší způsob jejich uchování na delší dobu. Uchované potraviny v době nedostatku měly cenu života a ten se vyvažoval na vahách zlatem, proto se Solné stezce říkalo též Zlatá stezka.

Sůl dobývali na salínách ze Středozemního moře salivarové a v povodí Dunaje ze solných slojí, vyzvednutých alpínským vrásněním, horníci. Pro skladování soli byla vybrána opevněná místa. Na stezce, která nás zajímá, to byl Pasov na jižní straně Šumavy a

¹ Příbram je obdařena jedinečným fenoménem, vrcholovým prameništěm pěti vodotečí.

Prachatice² na severní straně Šumavy. Kromě dalších míst to byla překladiště začínající na "P" - Protivín, Písek, Příbram a Praha.³

Zlatá stezka spojovala jižní se severní Evropou a byla jednou z nejdůležitějších stezek evropského Středozeří, v Praze se křížila s hlavní západovýchodní obchodní stezkou.

1.1.2 Strategický význam a postavení města

Počátkem 13. století byla Příbram správním a mocenským střediskem okresu - újezdním statkem. Byla střediskem hutnictví a kovářství a to ji předurčovalo pro nocování soumarských kupeckých karavan, kterým vojenská pohotovost zajišťovala bezpečnost.

Do Příbrami vedly krom zlaté stezky i stezky místní. Byla zde odbočka na východ na krajský hrad Vrškamýk, Sedlčany, Sedlec a Prčici, ze severovýchodního směru odbočovala na sever Litevská stezka přes Tetín do Prahy a na západ přes Brdy na Plzenec. Do příbramského náměstí obestavěného trhového místa, citadely vjížděly karavany třemi branami: březnickou z jihu, pražskou ze severozápadu (těmi procházela Zlatá stezka) a na severozápad dušnickou - plzeňskou pro litavskou stezku. Podél stezek se vytvářela zástavba určující později tři hlavní frekventované ulice:⁴ Březnickou, Pražskou a Plzeňskou.⁵

1.1.3 Premonstrátské dědictví

Počátkem třináctého století patřila Příbram urozenému velmoži Hroznatovi. Jeho trvalý zájem však směřoval jinam: většina Hroznatových statků byla daleko odtud,⁶ v severních a severozápadních Čechách. V Teplé také Hroznata již roku 1193 založil premonstrátský klášter, kterému věnoval všechn svůj majetek, včetně Příbrami. Ta ale byla od centra jeho zájmů, tepelského kláštera nevýhodně vzdálená.

² Nabízí se srovnání Příbrami a Prachatic. Obě města držela vojenskou hotovost pro ochranu karavan na stezce. Obě města (stejně jako celou stezku) spravoval družiník, který měl za úkol chránit západní hranici. Obě místa se dostala pod církevní správu. V obou městech církevní správa nechala postavit pevnostní kostely s mohutnou hřbitovní zdí jako součást opevnění, zasvěcené patronu poutníků a obchodníků sv. Jakubu Staršímu. V obou případech v severovýchodním rohu tržiště. Hřbitovy jsou dnes v obou případech ze sousedství tržišť odstraněny. Obě města byla po husitských válkách zbavena církevní správy a k jejich škodě byla zastavena světským držitelům. Obě města dostala od českého krále a římského císaře Rudolfa II. uznání titul královského města a potvrzení, že jen skrz ně smí být dopravováno zboží po Zlaté stezce.

³ Srov. PODLAHA Josef: Toulky příbramskou historií, http://www.quido.cz/historie/historie_397.html a http://www.quido.cz/historie/historie_402.html (28.12.2008)

⁴ Tento urbanismus starého města nám v podstatě zůstal do dnešní doby, i když původní trasy stezek jsou poněkud posunuty.

⁵ Srov. PODLAHA op. cit., http://www.quido.cz/historie/historie_404.html (28.12.2008)

⁶ KUBÍN Petr: Blahoslavený Hroznata Kritický životopis, Praha: Vyšehrad, 2000, 87, 169

Výhodnou polohu měla naopak pro nejvyšší hlavu církve v Čechách, pražského biskupa, který v té době budoval jednotnou správní organizaci po celé zemi. Pro osobní návštěvy všech končin své rozlehlé diecéze potřeboval v přiměřených vzdálenostech od Prahy bezpečná útočiště k přenocování a Příbram ležela právě na polovině cesty mezi českou metropolí a jihozápadním pohraničím.

A tak se v roce 1216 pražský biskup Ondřej rozhodl a 20. června roku 1216 koupil od kláštera v Teplé "statek řečený Příbram". Začal zde budovat jedno ze svých panství: Kolem biskupského sídla tak vyrůstalo městečko s právem tržním a s kostelem sv. Jakuba a stávalo se tak centrem i pro několik vesnic v okolí.

Když roku 1278 český král Přemysl Otakar II. padl a v zemi propukly mnohaleté vnitřní nepokoje, začali biskupovi nepřátelé útočit i na církevní statky. V dubnu 1289 vtrhli i do Příbramě, vyplenili ji a obyvatele zčásti pobili nebo odvěkli. Dva měsíce nato, počátkem června, přišel nový vpád. Když nepokoje skončily, někdy na přelomu let 1290 a 1291, nezbylo biskupovi nic jiného, než do zpusťosené Příbramě povolát nové osadníky. V jejich čele stanul lokátor Přemysl, první rychtář obnoveného městečka a zároveň první nám jménem známý představitel příbramské samosprávy.

1.1.4 Arnošt z Pardubic

Důležitým mezníkem pro Příbramsko bylo úspěchem korunované diplomatické úsilí Jana Lucemburského a jeho syna Karla, které vyústilo v roce 1344 v úloze Příbrami coby sídla nově vytvořeného arcibiskupství.⁷

První pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic (1343-1364) dal v Příbrami postavit nový hrádek z kamene a sám v něm často pobýval. Arcibiskupský statek se rozrůstal o nové a nové vsi, městečko v podhradí nabývalo na významu. Počet městských usedlostí se posléze blížil osmdesátce. Již ve 14. století tu byla i škola. Roku 1406 arcibiskup zvláštní listinou slavnostně potvrdil právní jistoty měšťanů. Obyvatelstvo zůstávalo naprostou většinou české. Zvláštní komunitou byli (z části němečtí) horníci, kteří v okolí těžili stříbrnou rudu. Tato komunita nikdy úplně nesplynula s usedlým měšťanstvem.

1.1.5 Husitství a jeho důsledky

Náboženskou revolucí se v Praze uprázdnil arcibiskupský stolec a příbramský hrádek zůstal bez pána.⁸ Město, zbavené církevní vrchností, stalo se majetkem krále. Ten je dával

⁷ Srov. VELFL Josef: Příbram v průběhu staletí, Příbram: Městský úřad Příbram, 1998, 18

do zástavy svým věřitelům, kteří se často střídali. Ti samozřejmě upřednostňovali rychlé vykořistění statku na úkor jeho dlouhodobé prosperity. Důsledky byly katastrofální. Měšťané se začali obávat, že jejich obec bude zbavena starobylých práv, poklesne na pouhou ves. O to více se upínali k těžbě stříbra, která se tu od počátku 16. století rozvíjela rychle a v nebyvalém rozsahu. Stala se jim nadějí. Mnoho německých horníků z Krušných hor přicházelo do města, jiní si dokonce na blízké Březové hoře založili zvláštní osadu. Naděje na příznivý obrat ještě dlouho přetrvávaly a konečně přiměly panovníka, aby roku 1579 osvobodil statek od kořistné správy zástavních držitelů povýšením Příbramě na královské horní město, svěřené péči královského úředníka - mincmistra. Od té doby město prosperovalo, obec Březové Hory však ustrnula ve svém růstu a zůstávala nepatrnou osadou.

1.1.6 Důsledky třicetileté války

Hluboký přelom nejen v životě Příbrami přinesla třicetiletá válka 1618-1648. Město z ní vyšlo těžce postiženo. Několikrát bylo vydrancované armádami obou soupeřících stran, více než polovina domů - 97 ze 168 - zpusťla, obyvatelé, kteří pohromu přežili, byli ožebračeni.

Výsledek války znamenal pro dosud převážně utrakvistické Čechy násilnou rekatolizaci. V Příbrami byl náboženský převrat ještě uspíšen tím, že zdejší mariánská kaple Svatá Hora právě v této době proslula jako nejslavnější poutní místo v Čechách.⁹ Poutnický ruch se spolu s těžbou železa stal hlavním zdrojem obživy zchudlých měšťanů. Naproti tomu provoz stříbrných dolů přinášel pouze skrovné výsledky. A tak se město během 18. století postupně vzdávalo dolů ve prospěch státu, až si nakonec ponechalo pouhé čtyři horní podíly. To se brzy ukázalo jako osudná chyba.

Právě na sklonku 18. století totiž začala být těžba nebyvale úspěšná. Rozvíjela se a město se rychle zalidňovalo. Příbram se coby nyní již světově proslulé místo nejvýnosnější těžby stříbra v celé habsburské monarchii stala sídlem centrálních báňských institucí a v polovině 19. století i báňské akademie. Zisky z nesmírného bohatství však plynuly naprostou většinou do Vídně. Zbylé čtyři podíly ale přece jenom postačovaly k tomu, aby si obec vybuodovala důležité střední školy: roku 1874 učitelský ústav, roku 1884 gymnázium - dlouho jediné ústavy svého druhu v širokém okolí.

⁸ Posledním pražským arcibiskupem, majitelem příbramského panství byl Konrád z Vechty. Vládl v letech 1413 až 1421.

⁹ Srov. ZDE: kapitola 1.2.3 Příbram – město mariánské

Zenitu dosáhl zdejší báňský podnik v osmdesátých letech 19. století. Od té doby těžba stagnovala a posléze začala klesat. Závod propouštěl svoje zaměstnance, město se začalo vylidňovat. Světově proslulé doly však nepřestávaly přitahovat lidi, tentokrát návštěvníky – turisty. Také Svatá Hora zůstávala cílem četných procesí. A byla tu ještě jedna zvláštnost, odlišující Příbram od ostatních venkovských městeček: množství škol všech stupňů (až po Vysokou školu báňskou) a tím i čilý kulturní život města.

1.1.7 Veškerá moc v rukou pracujícího lidu

Podobně jako mělo příbramské naleziště železa velký význam pro keltskou kulturu především z hlediska vojenského, stala se uranová ruda předmětem zájmu struktur studené války v polovině dvacátého století.

To přineslo v dějinách Příbramě nový zvrát. Byla zahájena nová epocha zdejšího dolování - rychlý rozvoj těžby uranu a tím i opětný růst města. Ani tentokrát to městu nepřineslo odpovídající zisky. Jestliže v předešlém století tyla z příbramského přírodního bohatství habsburská Vídeň, tentokrát to byla despotická východní supervelmoc, Svaz sovětských socialistických republik.

Vláda sovětských představitelů poznamenala tvář opět se zalidňující Příbramě. Všude se rozrůstala neblaze proslulá "stalinistická" architektura s ponurými kasárenskými fasádami. Kolem šachet a stavenišť se tyčily hrozné bariéry z ostnatých drátů s hlídkovými věžemi, na nichž ozbrojení dozorcí bděli nad otrockou prací trestanců. Kulturní úroveň města upadla. Ze Svaté Hory byli roku 1950 odvezeni její řádoví správci redemptoristé, devět let nato bylo na protějším svahu slavnostně otevřeno divadlo, jehož novostavba měla vytvořit symbolickou dominantu proti svatohorskému chrámu. Tehdejší nomenklatura se pokusila z Příbrami vytvořit vzorové ateistické město.

1.2 Bůh požehnej hornictví

Práce pod zemí byla vždy považována za velmi rizikovou. Nebezpečnosti práce si byli vědomi i příbramští havíři. Všudypřítomná hrozba závalu nebo požáru byla na příbramských a březohorských dolech znásobena působením ionizujícího záření, které mnohým horníkům podlomilo zdraví.

Obyvatelé městečka vědomi si těchto rizik se často upínali k Bohu. Svědčí o tom třeba kamenný kříž z roku 1831 postavený nedaleko kostela svatého Prokopa na křižovatce cest vedoucích k dolu Prokop a k dolu Anna, který nese nápis „Gott segne den Bergbau“ (Bůh požehnej hornictví), který je zdobený emblémy víry, naděje, lásky a báňskou

symbolikou.¹⁰ Že to nebyl projev víry ojedinělý, dosvědčuje dodnes používaný havířský podrav „Zdař Bůh!“, pověstná betlemářská tradice nebo třeba procesí pořádaná s cílem vyprosit požehnání dolům.¹¹ Ne vždy však byla tato přání vyslyšena.

1.2.1 Stříbrné doly v plamenech

Víru a zbožnost rodin příbramských havířů paradoxně dosvědčuje největší důlní katastrofa v dějinách města. Vladislav Konvička¹² o ní na internetové adrese a stejnojmenném serveru www.hornictvi.info říká:

„V úterý 31. máje 1892 o 11. hodině dopolední vypukl ve sklípku náraziště 29. obzoru¹³ Mariánské šachty zhoubný požár, který brzy na roubení šachty se rozšířil. (...) Požár se rozšířil z 29. až k 18. obzoru a zchvátil všechno dřevění v délce 580 m. Tehdy byl Prokopský důl 909, Mariánský 1110, Vojtěšský 1099, Anenský 942 a Františka Josefa 991 m hluboký. (...) Počet mrtvých dostoupil 8. června děsivého čísla 307! Mrtvoly byly vyváženy až do 9. června. Jedna mrtvola byla nalezena až 22. září na vyrovnávacím lešení lezného stroje mezi 18. a 19. obzorem. (...) Celkem z 835 v dolech pracujících havířů přišlo 318 osob o život a jeden zachráněný po devíti dnech zemřel. Katastrofa si tedy vyžádala 319 lidských životů a zanechala 285 vdov a 960 sirotků! (...) Zuřící požár roztavil na některých místech i skálu.“

Obrovské utrpení, prožívaná muka, zoufalství a neutuchající víru v Boha dosvědčují poslední vůle horníků napsané tužkou na 31 lepenkových obalech krabic od dynamitových patron, které byly nalezené 22. června na 24. obzoru 700 m od Mariánské šachty.¹⁴ Stojí v nich:

¹⁰ VELFL Josef: Památky Příbrami v obrazech, Příbram: Městský úřad Příbram, 2008, 73

¹¹ KONVIČKA Vladislav: Nejen HORNICTVÍ.info, <http://www.hornictvi.info/cteni/Pribram1/03.htm> (30.12.2008): Podle zápisů jezuitů konalo se v roce 1728 dvakrát slavné procesí z Příbramě na Svatou Horu, aby bylo vyprošeno požehnání našim dolům. Při této příležitosti byla obcí příbramskou ražena stříbrná pamětní medaile. Na líci v pozadí je znázorněna (kostelem) Příbram se Svatou Horou. Na vrcholu u nohou mariánské sošky jest slunce a měsíc (znamení drahých kovů zlata a stříbra). Vpravo je huť, vlevo šachtice. Na úpatí hory jsou dva modlíci se horníci, z nichž jeden v levé ruce drží kahan, v pravé stříbrnou rudu. Mezi nimi je havířský odznak. Dole pod městským znakem a nahoře je okrajový nápis: SANCTORI PANDORAE (Přesvaté Pandoře. Pandora jest symbolicky z řečtiny - ode všech (bohů) obdařená). Na rubu je nápis: MONTISS DOMINAE OB FELIX. RESUMPTI LABORIS. AUSPICIUM. PRO. FELICIORE. PROGRESSU. UT. OUAS. DIVNATRIX. VIRAGO. REPERERAT. DIVINA. VIRAGO. FODINAS. SECUNDET. CAROL: vi. CAES: A: P: F: P: P: IMP. BONA. STELLA. LUCENTE. PRZIBRAMIENSIS. VIRBIS. PIETAS. EXCVDI FECIT (Svatohorské paní za příznivé znamení pro práce znovu započaté, za postup ještě šťastnější, aby dolům, které věštící mužná dívka (Libuše) spatřila, svatá mužná dívka žehнала. Za vlády císaře Karla VI, za svitu dobré hvězdy zbožná obec příbramská raziti dala. 1727).

¹² Srov. KONVIČKA Vladislav: op. cit., <http://www.hornictvi.info/start.htm> (16.3.2009)

¹³ Obzor je patro pod zemí. 29. obzor je 29. patro pod povrchem země.

¹⁴ Srov. KONVIČKA op. cit., <http://www.hornictvi.info/cteni/Pribram1/47.htm> (19.3.2009)

“Prosím Vás, kdo nalezne toto poslední psaní, odevzdejte je mé draze milované manželce, jsou to moje poslední slova, v kterých se loučím se svými dětmi, a prosím je, aby se za mne modlily, by mně Bůh má provinění odpustil, a aby na Boha nikdy nezapomínaly, tak jako já při poslední hodině. Přišli jsme k dílu, začali jsme dělat, přiběhli sem lidé, že se nemohou dostat odtud, šli jsme, pokoušeli jsme se dostat odtud, nebylo možné, nebylo možné, čekali jsme pomoc větrem z trubek, ta snad by nás zachránila, nebyl nám sem puštěn, pokud jsme mohli, tak jsme se modlili a pomáhali, když jsme oslábli, tak jsme padali do hlubokého spánku věčnosti.”

“Prosím Vás pro Boha, dejte těch pár řádek mé manželce, jsou to poslední slova k ní, neoslyšte mne a dejte jí to, prosím vás pro Boha! S Bohem, s Bohem, drahá manželko, přichází chvíle mého spánku, s Bohem i mé děti, jak se s vámi smutně loučím, s Bohem, přátelé!”

“S Bohem všechny manželky všech, kteří jsme tady zahynuli! Drahá manželko, poslední slova s velikou úzkostí ti píšu, hlava bolí, duch oslabuje, věčnost se blíží! Velmi bolestně se s Vámi loučím a prosím vás, modlete se za mne, že já pro ten vezdejší život snad jsem ztratil život věčný, prosím vás, modlete se, s Bohem, s Bohem, všechno skládám na tebe, drahá manželko, odevzdávám ti děti i všechno, starej se o ně tak, jak já. S Bohem, vy všichni přátelé, modlete se, tu almužnu, co máš, o tom víš. Dlužen nejsem nikde, jen Bartošovi asi 40 kr., u nás na nějaký litr piva. Víc nikde nic.”

“Moje drahá matko a moje drahá manželko, já se s Vámi loučím, jak jsem si na vás vzpomínal, když jsem viděl, že život neuhájím. Tak dlouho jsme si pomáhali, svlékali jsme bluzy a dělali jsme si vítr. Bylo šest hodin, ještě nebylo zle, ale byli jsme blízko ortu, zponenáhla za námi šel kouř a ty páry. Očekávali jsme pomoc. Abych tě upozornil na dluhy, co jsou na Horách, já ti je potvrzuju: Václav, bratr 50 zl., Kláber asi 10 zl., Krčílek 8 zl., Horký asi 4 zl., Volfovi asi 55 kr. Co se týká domácích záležitostí, dělej, jak se ti líbí, nemohu ti jináč radit. Co se týká knihovního dluhu, to ti není nic psát platno, to se dovíš, ale Emanovi dej, jak s tebou vyjedná, poněvadž mi půjčoval a pořádek jsme nedělali. Moje drahé děti, já se s vámi loučím i se všemi přáteli. Jestli jsem vám někomu ublížil, odpusťte mi. Když jsem to napsal, tak jsme se modlili.”

1.2.2 Drancování přírodního bohatství i za cenu nejvyšší

Podobně i poválečná doba dokazuje slávu i utrpení hornické činnosti na Příbramsku. Vladislav Konvička¹⁵ tuto dobu shrnuje následovně: „Lze konstatovat, že ve své historické době veškerá pracovní činnost související s dobýváním příbramského uranového ložiska vytvářela pracovní příležitost pro více jak 15 000 lidí. Vlastním těžebním podnikem v průběhu jeho existence prošlo na 100 000 pracovníků, ať už dobrovolně či nedobrovolně. Výsledkem je provrtání podzemí 23 km jam, 2188 km chodeb a překopů, přes 300 km komínů a opracování více jak 19 mil. m² žilné plochy. Výsledkem této činnosti bylo získání 41 746 t uranu k odbytu bez znalosti množství vyvezené produkce před rokem 1950. Současně s uranovou rudou byla neperiodicky těžena polymetalická rudnina, z níž bylo upraveno 6196 t olova, 2417 t zinku a téměř 18 t stříbra. Ze stříbrných rud na jámě š.č. 21 (*šachta číslo 21 – pozn. autora*) bylo vyrobeno 11 t stříbra. (...) Zákonitě s touto uranovou slávou je spojeno i utrpení. Mimo problematiku politických vězňů je třeba vzpomenout, že v období 1959 až 1991 bylo zaznamenáno 2210 případů nemoci z povolání, z nichž třetinu tvořila rakovina plic. Od roku 1949 do roku 1991 bylo zaznamenáno 227 smrtelných úrazů.“

Na rozdíl od katastrofy v roce 1892 způsobené pravděpodobně neopatrnou manipulací s otevřeným ohněm, byla příčinou těchto utrpení bezohledná politika závislosti Československa na Sovětském svazu. Zároveň to byla doba, kdy vládnoucí garnitura země, komunisté potírali jakoukoli duchovní svobodu. Mnoha obětem se tak nedostalo ani náležité úcty, bezohledně byly drancovány city člověka i krajina ještě nedávno oplývající přírodním bohatstvím.

1.2.3 Příbram – město mariánské

Úctu obyvatel města k Panně Marii lze předpokládat již z dob, kdy město vlastnil blahoslavený Hroznata.¹⁶ Definitivně byla potvrzena soškou Panny Marie, kterou dle pověsti vyřezal sám první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic.

Ve stejné době (ve 13. století) dal dle pověsti na místě, které později proslulo jako Svatá Hora¹⁷, postavit rytíř z rodu Malovců kapličku jako dík Panně Marii za vyslyšené prosby, když ho ochránila před pronásledujícími loupežníky.

¹⁵ Srov. KONVIČKA op. cit. <http://www.hornictvi.info/histor/lokality/pribram1/pribram1.htm> (16.3.2009)

¹⁶ Srov. HLINOMAZ Milan: Klášter Premonstrátů Teplá, Karlovy Vary: Státní okresní archiv Karlovy Vary, 2003, 293 - 302

V době husitských válek byla soška ukryta v příbramských dolech, pak krátce ve farním kostele sv. Jakuba nakonec ji horníci přenesli ještě v první polovině 16. století na Svatou Horu. Od těch dob je spojení mariánské sošky se svatohorskou svatyní téměř trvalé.

Skutečným a definitivním impulsem pro masivní rozšíření mariánské úcty se stalo uzdravení osleplého pláteníka Jana Procházky v červnu 1632. Toto uzdravení bylo potvrzeno svědeckými výpověďmi i lékařským dobrozdáním. Bleskové rozšíření zprávy o uzdravení a návštěva Císaře Ferdinanda II. se svým synem Ferdinandem III. již o dva roky později s tohoto místa učinily cíl cest mnoha poutníků. Příbram se tak stala místem, odkud se úcta k Panně Marii šířila do všech stran.

Pro stále se zvyšující zájem poutníků byla na Svaté Hoře zavedena duchovní správa, kterou z počátku zastával řád Jezuitů. Nyní od roku 1861, s přerušením v letech 1950 až 1990, zastávají tuto správu redemptoristé (Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele).

Milostiplná soška začala být oblékána do stále většího počtu honosných šatů, vznikl hlavní oltář ze stříbra zdejších dolů, a 22. června roku 1732 se dočkala zlaté královské korunky. Za účasti nebyvalého množství poutníků, šlechty a duchovenstva se konala korunovační slavnost celých osm dní a přispěla tak k dalšímu rozšíření slávy a věhlasu Svaté Hory. Výročí korunovace se slaví od té doby každým rokem až do současnosti vždy třetí neděli po svatodušních svátcích.¹⁸

1.2.4 Kostel svatého Jakuba Většího

Zatímco Svatá Hora je místem a památkou nejznámější, kostel svatého Jakuba Většího je památkou nejstarší. Poprvé je zmiňován 6. června 1298. Postavit ho dala majitelka Příbrami Vojslava, sestra blahoslaveného Hroznaty z kláštera v Teplé. Zsvětila jej, a spolu s ním i město, svatému Jakubovi. Ten byl právě v prvním období českého hornictví vyvoleným ochráncem horníků¹⁹ a současně také ochráncem poutníků.²⁰ V osobě světce²¹ se tak symbolicky snoubí místní hornická činnost se Zlatou stezkou, tedy poutní stezkou vedoucí potažmo až do Compostely.

¹⁷ Zajímavým tématem zmiňovaným zatím pouze neodbornou veřejností je možnost spojení, resp. podpory duchovních míst a přírodního bohatství v podobě rudy. Zprávu o tom podává i název nedalekého poutního místa Maková hora. Ten byl odvozen ze slov „hora má kov“.

¹⁸ Srov. SVATÁ HORA: Oficiální webové stránky, <http://svata-hora.cz/cz/2/historie> (29.12.2008)

¹⁹ Srov. ŘÍMSKOKATOLICKÁ FARNOST SV. JAKUBA V PŘÍBRAMI: Oficiální webové stránky, <http://farapribram.webster.cz/kostel.php> (29.12.2008)

²⁰ Srov. PODLAHA op. cit., http://www.quido.cz/historie/historie_505.html (1.4.2009)

²¹ Od konce 13. století je sv. Jakub zpodobňován s poutnickou obranou holí, lahví a brašnou, oblečen do pláště a klobouku, někdy mívá u nohou dvě malé děti, které chrání.

Kostel svatého Jakuba Většího se stal přirozeným centrem duchovního dění města a tato role mu (byť ve zmenšené míře) náleží dodnes.

1.3 Současnost

Procitnutí Československa ke svobodě v listopadu 1989 bylo pro Příbram opět spojeno s hornictvím. Velké báňské podniky, starobylé doly na stříbro a olovo i novodobé doly na uranovou rudu, zanikly.

Pětatřicetitisícové²² město přestalo být městem hornickým. Zůstává však městem poutním a památkem bohatých hornických tradic. Stává se střediskem vědeckého bádání o dějinách uranového průmyslu a o historii třetího, protikomunistického odboje.²³

²² K 31.12.2000 měla Příbram 36 636 obyvatel, k 31.12.2005 to bylo 34 880 obyvatel.

²³ Srov. MĚSTSKÝ ÚŘAD PŘÍBRAM: oficiální stránky, <http://www.pribram.eu/> (16.1.2009)

2 Školství

Význam města daný jeho polohou a přírodním bohatstvím se odrážel také ve školství, kulturní sféře a v průmyslu. Příbram patřila k těm městům, které se mohly pochlubit vysokou školou a rozvinutým systémem základního i odborného školství až do té úrovně, že jí bylo přiřazováno pojmenování „Podbrdské Atény“, působila a působí zde řada významných osobností a stejně tak byl v porevoluční době obnoven statut vysokoškolského města.

2.1 Podbrdské Athény

Chloubou města bylo v minulosti školství. V druhé polovině 19. století zde postupně vznikala kromě Báňské akademie v Příbrami, později Vysoké školy báňské, i další významná vzdělávací zařízení a působila tady též církevní Svatohorská škola, s tradicí doloženou od roku 1732. Příbram se tedy stala na dlouhou dobu jediným venkovským městem u nás, kterému se vytvořit podmínky pro činnost všech typů škol, od elementárních, přes střední, odborné, až o školu vysokou. Tato skutečnost souvisela s ekonomickým potenciálem a duchovními ambicemi města, jakož i se schopnostmi, prozíravostí a zájmy radních, zejména starosty (purkmistra). Díky vysoké úrovni školství, zastoupenému na jednotlivých stupních, dostalo se Příbrami epiteta „Podbrdské Athény“. A roduvěrní Příbramáci byli na tento přívlastek náležitě hrdí.²⁴

2.1.1 Založení školy v městečku

Podobně jako jinde v Čechách a ve světě i v Příbrami byla hlavním a téměř jediným šířitelem vzdělání církev. Biskup Arnošt z Pardubic (či některý z jeho předchůdců – konkrétní jméno není doloženo) založil na děkanství farní školu pro správní a duchovní účely. Stalo se tak pravděpodobně v první polovině 14. století a souviselo to pravděpodobně s obnovou kostela a bohoslužeb. Bylo potřeba obřady doprovázet liturgickým zpěvem. To zase vyžadovalo alespoň jednoho profesionála, který by organizoval nácviky písní i hry na hudební nástroje. Výuka zpěvu a hry na hudební nástroje zase vyžadovala znalost písma. A tak byla dostatečně zdůvodněna potřeba založení místní školy. Zdejší kostel s farou byl děkanský, dostával desátek z výtěžku území děkanátu, což dávalo základ pro provozování náboženského společenského života. Ten

²⁴ VELFL Josef: Památky Příbrami v obrazech, op. cit., 57

lákal nižší šlechtu k usazení v městečku. Jejich potomstvo potřebovalo vzdělání a to byl jistě také podnět k provozování farní školy. Škola ve svém počátku byla nejprve asi umístěna v místnosti soukromého domu. Potřeba ubytování rodiny kantora vyvolala stavbu školy. Její umístění bylo u hřbitova v blízkosti kostela a fary. Školní docházka byla nepovinná a rodiče museli zajišťovat provoz školy naturálně (dříví na topení, jídlo pro kantora - výslužky i peněžně). Počet žáků mohl dosahovat dvaceti, o zhruba dvě století později se vyšplhal na padesát.

O dobrou úroveň příbramské školy dbal hned z počátku majitel příbramského panství biskup a první český arcibiskup Arnošt z Pardubic. Studenti z příbramské školy působili jako kněží, písaři a další vzdělanci pro jeho panství i pro Pražské vysoké učení, jehož byl arcibiskup Arnošt prvním rektorem. Potvrzuje to Jan z Příbramě (Jan Příbramský) ten se stal, v době rektorátu Jana z Husince (Jana Husa), kancléřem Pražského vysokého učení.²⁵

2.1.2 Svatohorská škola

Jezuité dokázali z malé nevýznamné kapličky nad městem vytvořit nejvýznačnější místo Čechách. Záhy jim však pro bohoslužby, zpěvná vystoupení i opery již nestačila příbramská škola na Rynku a založili si vlastní školu na Svaté Hoře v roce 1732 (tedy ve stejný rok, kdy proběhla velkolepá korunovace mariánské sošky).²⁶ Ta se díky kvalitě vyučování stala cílem pro ambicióznější žáky z města.

Velkou změnu přinesl Školní řád, vydaný 6. prosince 1774 za panování císařovny a královny Marie Teresie a jejího syna Josefa. K městske škole byla zřízena státem kontrolovaná dvoutřídní (od roku 1789 trojtřídní) škola triviální s povinnou školní docházkou dětí od šesti do dvanácti let. Vyučovalo se zde od počátku česky (od roku 1713 se některé předměty na jiných školách vyučovaly německy) třem předmětům: náboženství (jeho dějinám podle bible a křesťanské mravouce), čtení a psaní (baroknímu písmu švabach) a počítání (navedení k hospodářství v zemědělství a domácnosti). V roce 1797 školu navštěvovalo již 200 dětí.²⁷

2.1.3 Založení reálného gymnasia

Obecní rada a zastupitelstvo města podalo dne 14. dubna 1898 na návrh tehdejšího ředitele reálného gymnasia Antonína Škody příslušnému ministerstvu žádost o vybudování druhé budovy reálného gymnázia s cílem rozdělit na klasické a reálné gymnázium.

²⁵ PODLAHA, op. cit., http://www.quido.cz/historie/historie_545.html (28.12.2008)

²⁶ Srov. zde: kapitola 1.2.3 Příbram – město mariánské

²⁷ PODLAHA, op. cit., http://www.quido.cz/historie/historie_549.html (28.12.2008)

V té době mělo Vyšší reálné gymnasium v Příbrami o 15 třídách 628 žáků a zájem o studium na ústavu stoupal, neboť již tehdy to byl předstupeň na všechny vysoké školy. Města Příbram a Březové Hory měla přes 20.000 obyvatel a školský okres více než dvakrát tolik.

Ač byla tato žádost řádně zdůvodněna, město se zavázalo ponechat dosavadní příspěvek na provoz gymnázia, vyslalo deputaci do Vídně na c. k. ministerstvo kultu a vyučování, kterou tvořil starosta města Blažej Mixa a děkan Páter Antonín Vojáček (vezli s sebou usnesení obecní rady a zastupitelstva o zajištění financování stavby obcí z výnosů čtyř dobývacích kuksů²⁸ na obecních dolech), ač byla vyslána druhá deputace, která obešla vlivné c. k. úředníky a přivezla zpět ujištění o jejich podpoře otevření státní reálky, trvalo ještě dlouhých šest let, než dne 3. srpna 1904 posvětilo založení příbramské reálky Nejvyšším rozhodnutím jeho veličenstvo císař a král František Josef I.

Slavnostní zahájení vyučování se konalo v neděli 18. září 1904 bohoslužbou Veni Sancte v kapli reálného gymnasia, protože děkanský kostel měl dopoledne zaplněné bohoslužbami a kázáními. Den nato začalo řádné vyučování 65 žáků přečtením a výkladem kázeňského řádu ředitelem ústavu. O rok později již bylo zapsáno 146 žáků.²⁹

2.1.4 Báňské školství

K obnově montánní výuky v českých zemích³⁰ došlo v polovině 19. století, kdy byla na základě císařského dekretu z 23. 1. 1849 zřízena dvě montánní učiliště v Příbrami a Leobenu. Zajišťovala dvouleté speciální studium hornických a hutnických předmětů.

V roce 1865 získalo montánní učiliště v Příbrami označení Báňská akademie, o 39 let později, v roce 1904 došlo k zavedení dvou státních zkoušek, k získání práva promočního udělováním titulu Dr. mont. a k rozšíření funkcí rektora, jemuž byl přiznán tradiční titul Magnificence. Nový název školy Vysoká škola báňská odpovídal jejímu významu. V letech 1918 - 1938 vychovávala montánní odborníky jako jediná vysoká škola v Československu. V roce 1945 byla přestěhována do Ostravy.³¹

²⁸ Kuks je podíl na dole, obdoba dnešních akcií.

²⁹ PODLAHA, op. cit., http://www.quido.cz/historie/historie_550.html (28.12.2008)

³⁰ Na základě patentu císařovny Marie Terezie ze dne 10. března 1763, byla zřízena při starobylé Univerzitě Karlově v Praze stolice báňských věd "Academia metallurgica". Vyučovalo se zde do roku 1770.

³¹ VYSOKÁ ŠKOLA BĀŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA, Oficiální webové stránky, <http://www.vsb.cz/okruhy/univerzita/historie-soucasnost-vize/historie/> (19.3.2009)

2.1.5 Konvikt

Specifickou školou, dokládající mimo jiné význam města z hlediska duchovního, byl Arcibiskupský studentský konvikt vybudovaný v novorenesančním slohu architektem V. I. Ulmannem v roce 1892 coby církevní stavba. Původním určením konviktu bylo ubytovávat středoškoláky, pomoci jim ve studiu a dbát na to, aby se v tomto prostředí případně zrodila i nějaká kněžská povolání.

Konvikt sice byl jednou z nejhonosnějších budov, začínalo se však ve velmi skromných poměrech. Postupně se ale podařilo vybavit celý konvikt i kapli a bývalo zde až přes šedesát hochů z nejrůznějších koutů republiky, kteří studovali na příbramském gymnáziu. Konvikt měl také vlastní kapelu s heligonem, křídlovkami, baskřídlovkami a klarinety.

Ke zrušení konviktu došlo v roce 1948.

Poslední prefekt konviktu, Mons. ThLic. Karel Pilík vzpomíná ve své knize *Není trní bez růže*³² na tehdejší atmosféru ve městě takto: „Příbram bylo starobylé, náboženstvím formované město. Lidová strana tam představovala hlavní politickou sílu. (...) Svatá Hora (...) trůnila nad městem, (...) bývalo (tam) asi dvacet redemptoristů. Mnozí Příbramští šli v neděli dopoledne na bohoslužbu dolů do města ke sv. Jakubu a odpoledne na další mši svatou nahoru na Svatou Horu“.

2.2 ... a jejich dědictví

Vzdělávání dětí a mládeže zůstalo prioritou města i po listopadu 1989. Svědčí o tom nejen množství školských zařízení a síť mateřských škol, ale i znovuoobnovení statutu vysokoškolského města dislokováním detašovaného pracoviště Vysoké školy evropských a regionálních studií České Budějovice na území města v roce 2004.

2.2.1 Současné školy a vzdělávací instituce

V současné době lze na území města nalézt 13 mateřských škol a sedm škol základních (jejich seznam i s počty žáků je uveden níže).³³

Střední a učňovské školství je zastoupeno deseti institucemi. Jsou to: Střední odborné učiliště Hluboš, Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Odborné učiliště a Praktická škola, Integrovaná střední škola hotelového provozu, obchodu a služeb, Waldorfská škola Příbram - Základní škola, Gymnázium a Střední odborné učiliště

³² PILÍK Karel: *Není trní bez růže*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 77

³³ Srov. MĚSTSKÝ ÚŘAD PŘÍBRAM: Oficiální webová stránka, <http://www.pribram.eu/index.php?vid=424&nad=000001000002000044000093> (30.12.2008)

Příbram, Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola, Obchodní akademie a Vyšší odborná škola, Gymnázium Komenského, Gymnázium pod Svatou Horou a Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Dubno.³⁴

Vysoké školství zastupuje Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Dlouhá 163, Příbram 3, které zahájilo svou činnost v akademickém školním roce 2004/2005 jako detašované pracoviště Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích. Studium zde je především určeno pro pracovníky státní správy i samosprávy, zastupitele, nižší a střední management, pro ozbrojené složky a krizové pracovníky. Také ale pro všechna povolání, jehož součástí je časté jednání s lidmi. Otevřeny jsou dva obory Regionální studia ve studijním programu Mezinárodní teritoriální studia a Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě v programu Bezpečnostně právní činnost.³⁵

2.2.2 Počty žáků základních škol v jednotlivých letech

Odbor školství Městského úřadu Příbram³⁶ uvádí následující údaje o počtech žáků základních škol v jednotlivých letech³⁷:

³⁴ Srov. QUATTRO CZ: Presentace středních škol, <http://www.stredniskoly.cz/seznam-skol/stredocesky-kraj/pribram/> (30.12.2008)

³⁵ Vysoká škola evropských a regionálních studií, Oficiální webové stránky, http://www.vsers.cz/organizace.php?rozdeleni_obsah=57&vyber=VSP (26.12.2008)

³⁶ MĚSTSKÝ ÚŘAD PŘÍBRAM, odbor školství, NOVOTNÁ Jitka: ZŠ PB - počty žáků.xls , excelovský soubor, 14.5.2008. Nepublikováno.

³⁷ Od školního roku 2003/2004 vede tyto informace školský odbor, před tímto rokem byla odpovídající data evidována Školskými úřady a Okresními úřady. Z archivu bývalého Okresního úřadu v Příbrami jsou data za roky 1994/1995 až 2002/2003. Údaje za bezprostředně „porevoluční období“, tj. za roky 1991/1992 až 1993/1994 v archívech nejsou, stejně tak je není schopen poskytnout ani Ústav pro informace ve vzdělávání (příspěvková organizace Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR) ani Český statistický úřad. Pracovníci ve školství z té doby si nejsou jisti, zda se údaje o počtech žáků zpracovávaly.

původní název školy												
1.ZŠ Příbram, Balbínova 328												
2.ZŠ Příbram, Dlouhá 163												
3.ZŠ Příbram - Březové Hory, Prokopská 337												
4.ZŠ Příbram, Jiráskovy sady 273												
ZŠ, Příbram II, Jiráskovy sady 273												
5.ZŠ Příbram VII., 28. října 1												
6.ZŠ, Příbram, Bratří čapků 279												
ZŠ, Příbram VII, Bratří čapků 279												
7.ZŠ Příbram VIII., Školní 75												
8.ZŠ Příbram, Žežická 193												
Waldorfská škola Příbram												
CELKEM (žáků)												
1994/1995	494	330	525	369		534	694		748	516	85	4295
1995/1996	464	344	493	364		538	694		743	531	99	4270
1996/1997	600	374	512	398		613	756		708	585	118	4664
1997/1998	513	382	470	395		622	774		758	590	132	4636
1998/1999	484	397	461	429		610	744		765	562	147	4599
1999/2000	444	399	438	438		600	733		786	530	152	4520
2000/2001	419	402	431	455		576	688		776	521	144	4412
2001/2002	402	382	401	471		576	630		739	496	151	4248
2002/2003	406	365	383	460		559	572		719	454	168	4086
2003/2004	415	369	371	429		542	550		672	425	161	3934
2004/2005	446		361		689	524		884	654		164	3722
2005/2006	494		369		587	541		717	674		180	3562
2006/2007	503		365		507	559		610	653		177	3374

Tabulka 1: Údaje o počtech žáků základních škol v jednotlivých letech

K tomu odbor školství uvádí: „2. ZŠ a 4. ZŠ Příbram byly od 1. 7. 2004 sloučeny a nástupnickou organizací je ZŠ, Příbram II, Jiráskovy sady 273 a 6. ZŠ a 8. ZŠ Příbram byly také ke stejnému datu sloučeny a nástupnickou organizací je ZŠ, Příbram VII, Bratří Čapků 279. Waldorfská škola Příbram se původně jmenovala Alternativní škola Příbram a strmý nárůst žáků na této škole je způsoben tím, že škola vznikla "po revoluci" a děti postupovaly a přibývaly další ročníky. (...) Údaje v tabulce u této školy jsou jen počty žáků na ZŠ (nikoli na Gymnáziu a SOU, které jsou také součástí této školy)“.

2.3 Zrazení nezradili

Mezi profesory a studenty zdejších vzdělávacích ústavů vyrostla řada osobností, které pomáhaly naplňovat studnici duchovního potenciálu české společnosti.

O morálních hodnotách a osobní statečnosti studentů i pedagogů svědčí pamětní deska z černého mramoru umístěná ve vestibulu tehdejšího gymnázia, která dokumentuje tragickou událost z dob nacistické okupace za heidrichiády.

Dne 15. června 1942, v první den maturit, byl gestapem zatčen přímo ve škole ředitel doktor Josef Lukeš. Hitlerovci tohoto zkušeného pedagoga a velkého vlastence obvinili z údajného schvalování atentátu na Heydricha a šest dnů na to, 21. června 1942 ho popravili. Spolu s ním gestapo zatklo studenta sexty Antonína Stočesa, jeho otce Vojtěcha a několik dalších spoluobčanů. 29. června 1942 je všechny na nacistickém popravišti stihl stejný osud. Odkaz ředitele Lukeše a studenta Stočesa dodnes připomíná nápisová deska s textem „Zrazení nezradili“ umístěná na odpočívadle před prvním poschodím školy.³⁸

Po největší důlní katastrofě³⁹ to bylo téměř na měsíc přesně padesát let, kdy se Příbram tragickou událostí zapsala do dějin Českého národa.

Mnichovský diktát poznamenal i Vysokou školu báňskou. Tíhu národní tragédie tehdy neunesl profesor chemie a prubířství prof. J. Šplíchal (jeden z prvních vědců, kteří se zabývali radioaktivitou příbramských rud), který 8. prosince 1938 spáchal sebevraždu. Obětí pozdější nacistické zvěle se stali asistent chemie ing. K. Müller a chemický laborant V. Krofta. Profesor matematiky a deskriptivní geometrie prof. F. Čuřík raději volil 7. června 1944 smrt, než aby nuceně spolupracoval s fašisty na vývoji střel V2. Po návratu z koncentračního tábora Mauthausenu zemřel na následky vězení doc. Čipera.⁴⁰

Svým postojem, dovedeným až za samou hranici lidského bytí, se tak tyto lidé stali morálními vzory nejen pro studenty. Nesmazatelný kredit svými činy vtiskli jak českému školství, tak městu Příbram.

³⁸ Srov. VELFL: Památky Příbrami v obrazech, op. cit. 58.

³⁹ Srov. ZDE: Stříbrné doly v plamenech na straně 12

⁴⁰ Srov. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Oficiální webové stránky, <http://www.vsb.cz/okruhy/univerzita/historie-soucasnost-vize/historie/pribram> (28.12.2008)

3 Náboženská struktura a vývoj duchovní správy

Jestliže urozenému velmoži Hroznatovi, resp. jeho sestře Vojslavě vděčíme za postavení prvního příbramského kostela⁴¹, potom pražským biskupům a později arcibiskupům v jejichž držení byla Příbram od 13. do 15. století vděčíme za rozvoj městečka.

Zejména je třeba zmínit biskupa Ondřeje, který "statek řečený Příbram" od blahoslaveného Hroznaty koupil, a prvního pražského biskupa Arnošta z Pardubic (1343-1364), který dal v Příbrami postavit nový hrádek z kamene a sám v něm často pobýval. Tím současně položil základy pro vývoj duchovní správy⁴², která v současné době vyústila do pevné součásti Pražské arcidiecéze.

3.1 Město tří farností

V současné době můžeme na území města najít tři farnosti. Jsou to: Římskokatolická farnost u kostela sv. Jakuba Staršího Příbram, Římskokatolická farnost u kostela Nanebevzetí Panny Marie Příbram - Svatá Hora a Římskokatolická farnost u kostela sv. Vojtěcha Příbram VI - Březové Hory.

Příbram se mezi ně dělí následovně: Příbram I, Příbram IX, Příbram II (část) a Příbram III je spravována farností u kostela sv. Jakuba Staršího, zbylá část obvodu Příbram II přináležejí farnosti u kostela Nanebevzetí Panny Marie Příbram - Svatá Hora a části Orlov, Příbram VIII, Příbram VI - Březové Hory, Příbram V - Zdaboř, Příbram VII, Příbram IV a Lazec přináležejí do farnosti u kostela sv. Vojtěcha Příbram VI - Březové Hory.

3.1.1 Farnost u kostela sv. Jakuba Staršího

Římskokatolická farnost u kostela sv. Jakuba Staršího Příbram byla roku 1298 plebánie, po reformaci zde bylo obnoveno děkanství, od 1. 7. 1994 působí jako farnost. Matriky jsou zde vedeny od roku 1641. Podle sčítání lidu v roce 2001 se k této farnosti hlásilo 2491 katolíků. Farním kostelem je zde kostel sv. Jakuba Staršího, do farnosti patří dále kaple sv. Kříže, kostel Nejsvětější Trojice v Trhových Dušníkách, kaple Narození Panny Marie

⁴¹ Ve 13. století vzrůstal na Příbramsku počet obyvatel hlavně přistěhovalectvím horníků, kteří si v první polovině 12. století postavili v Bohutíně kostelík Marie Magdaleny. Když přestal kapacitně dostačovat, dala majitelka Příbrami Vojslava (sestra bl. Hroznaty z kláštera v Teplé) postavit kostel zasvěcený sv. Jakubovi. Muselo to být do roku 1213, protože toho roku prodala osadu Příbram pražskému biskupství a sama odešla do kláštera v Chotěšově. Budova kostela je poprvé písemně zmiňována 6. 6. 1298.

⁴² Duchovní správa vždy reflektovala a současně byla poplatná specifickému postavení města daného hornickou činností. Podrobněji o tom pojednává kapitola 1 - Příbram.

(dříve: zámecká kaple) v Dubenci a Kaple Svatých Andělů strážných v Dubně. Mimo odpovídající část Příbrami leží na území farnosti ještě obce Dubenec, Dubno, Lhota u Příbramě, Obecnice, Oseč, a Trhové Dušníky.⁴³

3.1.2 Římskokatolická farnost u kostela Nanebevzetí Panny Marie

Římskokatolická farnost u kostela Nanebevzetí Panny Marie Příbram je známa především pod neoficiálním názvem Svatá Hora. Vede matriky od roku 1686. Vznikla nejprve jako poutní kaple ve 13. století, v letech 1647 – 1773 zde byla rezidence Tovaryšstva Ježíšova, poté sekulární kuracie, od roku 1797 probošství, od roku 1860 probošství administrováno kněžími Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, od 1. 7. 1994 je to farnost. V historických materiálech ji můžeme najít pod staršími názvy: Heiligberg, Heiliger Berg, Mons sacer, Sacer mons, Sv. Hora, Svatá Hora, Svatá Hora in civitate Příbram, Svatá Hora-Příbram. Kostel Nanebevzetí Panny Marie byl postaven na místě poutní kaple ze 13. století. 27. 8. 1673 byl posvěcen, v letech 1700 – 1728 přestavěn, potom roku 1905 povýšen na baziliku minor a 25. 4. 2008 byla tato bazilika minor vyhlášena hlavním poutním místem Arcidiecéze pražské. V současné době zde působí řád Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, Redemptoriské.⁴⁴

3.1.3 Farnost u kostela sv. Vojtěcha

Římskokatolická farnost u kostela sv. Vojtěcha Příbram VI - Březové Hory *spravuje* kromě farního nově postaveného a 21. 9. 1890 posvěceného kostela sv. Vojtěcha ještě kostel sv. Prokopa, který byl postaven r. 1732 jako kaple, později přestavěn a posvěcen 29. 10. 1879. Podle sčítání lidu v roce 2001 se k této farnosti hlásilo 5356 katolíků. V historických materiálech ji můžeme najít pod názvy Birkenberg, Birkenberga, Březové Hory, Březové Hory-Příbram VI. nebo Montes betularum. Původně to byla filiálka farnosti u kostela sv. Jakuba Staršího Příbram, od roku 1879 expositura a následně od roku 1899 farnost. Matriky jsou zde vedené od roku 1879. Kromě příslušné části Příbrami do farnosti patří ještě obce Podlesí a Lazec.⁴⁵

⁴³ ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ: Katalog Arcibiskupství Pražského, [https://katalog.apha.cz/web/katalog_detail.php?sablona_soubor=detail/farnosti_detail.xml¶metry\[farnosti\]\[id\]=2906](https://katalog.apha.cz/web/katalog_detail.php?sablona_soubor=detail/farnosti_detail.xml¶metry[farnosti][id]=2906) (4.1.2009)

⁴⁴ ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ: Katalog Arcibiskupství Pražského, [https://katalog.apha.cz/web/katalog_detail.php?sablona_soubor=detail/farnosti_detail.xml¶metry\[farnosti\]\[id\]=2925](https://katalog.apha.cz/web/katalog_detail.php?sablona_soubor=detail/farnosti_detail.xml¶metry[farnosti][id]=2925) (4.1.2005)

⁴⁵ ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ: Katalog Arcibiskupství Pražského, [https://katalog.apha.cz/web/katalog_detail.php?sablona_soubor=detail/farnosti_detail.xml¶metry\[farnosti\]\[id\]=2926](https://katalog.apha.cz/web/katalog_detail.php?sablona_soubor=detail/farnosti_detail.xml¶metry[farnosti][id]=2926) (4.1.2009)

3.2 Výuka náboženství

Výuka náboženství probíhala v porevolučním období po roce 1989 na všech základních školách. Od školního roku 1999/2000 do roku 2001/2002 se pro malý počet přihlášených dětí nemohlo vyučovat na speciální škole a 2. Základní škole (dětem byla nabídnuta docházka na jinou školu).⁴⁶ Ve školním roce 2003/2004 se náboženství vyučovalo i na Svaté Hoře, počínaje školním rokem 2004/2005 je náboženství vyučováno pouze na faře při kostele Sv. Jakuba staršího.⁴⁷

3.2.1 Počty žáků navštěvujících výuku náboženství v jednotlivých letech

Katechetické středisko shromažďuje údaje o katechezích od školního roku 2003/2004, přičemž za školní rok 2004/2005 nebyl dotazník dodán za farnost při kostele Sv. Jakuba staršího, za školní rok 2005/2006 nebyl dotazník dodán za Svatou Horu.⁴⁸

S těmito omezeními byl ze zasláných údajů sestaven následující přehled počtu katechizovaných žáků základních škol:

školní rok	Březové Hory	Sv. Jakub	Svatá Hora	Celkový součet
2003/2004	44	32	10	86
2005/2006		44		44
2006/2007	3	31		34

Tabulka 2: Přehled počtu katechizovaných žáků základních škol v letech 2003 až 2007

Z uvedeného zdroje je rovněž patrné, že se na vyučování náboženství ve školním roce 2003/2004 podíleli Jana Failová a Piotr Nowicki, v letech 2005/2006 i 2006/2007 vždy Jindřich Krink a Markéta Marková.

Zdrojem dat o výuce náboženství se staly materiály katechetky paní Jany Failové⁴⁹, která v Příbrami působila v této pozici od školního roku 1991/1992. Ta uvádí následující počty katechizovaných a jména katechetů:

⁴⁶ FAILOVÁ Jana, katechetka: Kronika (soukromý archiv – nepublikováno)

⁴⁷ ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ: Katechetické středisko, JEŘÁBKOVÁ Lenka: Katecheze Příbram.xls, excelovský soubor, 15.5.2008. Nepublikováno.

⁴⁸ ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ: Katechetické středisko, JEŘÁBKOVÁ Lenka: Průvodní dopis, 15.5.2008. Nepublikováno.

⁴⁹ FAILOVÁ Jana, Op. cit.

školní rok	počet dětí	katecheté
1991/1992	170	Jana Failová, Vojtěch Eliáš, Marta Richtrová, Táňa Jarolímková, Jiří Stejkoza, Veronika Mejstříková
1992/1993	147	Jana Failová, M. Richtrová, Jiří Stejkoza, V. Mejstříková
1993/1994	155	Jana Failová, M. Richtrová
1994/1995	164	Jana Failová
1995/1996	167	Jana Failová, Jaroslav Kučera, Jan Cikler
1996/1997	120	Jana Failová, Jaroslav Kučera
1997/1998	141	Jana Failová
1998/1999	125	Jana Failová
1999/2000	114	Jana Failová
2000/2001	105	Jana Failová
2001/2002	97	Jana Failová
2002/2003	74	Jana Failová

Tabulka 3: přehled počtu katechizovaných žáků základních škol v letech 1991 až 2003

3.2.2 První svaté přijímání

Ze zdrojů shodných jako v předchozím bodě byl sestaven přehled počtu dětí připravovaných k prvnímu svatému přijímání v jednotlivých letech⁵⁰:

rok	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
počet prvních sv. přijímání	11	34			16	21	20	11	11	11	15	11	16		5	4

Tabulka 4: Počet prvních svatých přijímání v jednotlivých letech

3.2.3 Další aktivity

Z mimoškolních akcí byly pořádány pro děti například v postní době křížové cesty, v květnu děti recitovaly básničky při májových pobožnostech, mše svaté pro děti v kostele Sv. Jakuba staršího bývaly během školního roku ve středu (jedenkrát za čtrnáct dní) a na Svaté Hoře byly jedenkrát za měsíc v neděli odpoledne. Od září 2000 byly dětské mše u Sv. Jakuba staršího přeloženy na neděle od 10,00 hodin (první a třetí týden v měsíci) a na Svaté Hoře zcela zrušeny.

Děti každoročně hrály a dodnes hrají ve vánočním čase v kostele na dětských bohoslužbách divadla a scénky. Téměř každoročně pro ně byly připravené nejméně tři výlety v jarních a letních měsících.

⁵⁰ Za roky 1993, 1994 a 2004 nejsou údaje k dispozici.

4 Současný stav a možný vývoj

Na tomto místě se pokusíme zmapovat současný stav a odhadnout další možný vývoj výuky náboženství v Příbrami. Zamyslíme se nad možnými vlivy i způsobem vnímání vlastní výuky samotnými žáky a pokusíme se nastínit možná řešení méně příznivých tendencí.

4.1 Ukazatel měřící stav a vývoj výuky náboženství

Na počet dětí zúčastňujících se výuky náboženství má nepochybně podstatný vliv počet obyvatelstva, resp. dětí navštěvujících povinnou školní docházku. Chceme-li tedy zkoumat vývojovou tendenci výuky náboženství, je nutné tento vliv vyloučit, protože je to záležitost především demografického a sociálního vývoje města, a nikoli obsahu, náplně, formy a způsobu výuky náboženství jako takového. Katecheté nemohou ovlivnit svou činností počty dětí ve školách, dá se však předpokládat, že počet žáků základních škol generuje množství dětí chodících na výuku náboženství.

Z této úvahy vyplývá, že objektivním ukazatelem pro měření stavu a vývoje výuky náboženství není počet katechizovaných dětí, ale poměr dětí navštěvujících výuku náboženství vztažený k celkovému počtu dětí podléhajících povinné školní docházce. Takový ukazatel spolehlivě vylučuje vlivy, které nemohou vyučující náboženství ovlivnit a stává se tak do jisté míry nejen hodnocením zájmu o výuku náboženství ze strany dětí a rodičů, ale i odrazem kvality vyučování jako takového.

4.2 Problém chybějících údajů

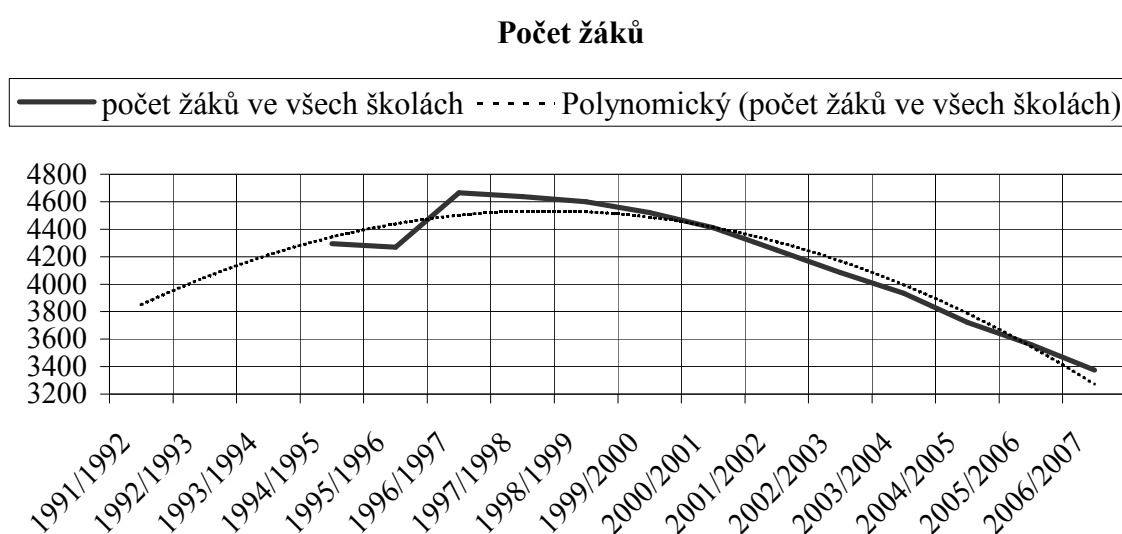
Chceme-li zkoumat vývojovou tendenci ukazatele výuky náboženství podle předchozího bodu, je nezbytné mít k dispozici údaje o počtu žáků na základních školách i počtu dětí navštěvujících výuku náboženství ve všech zkoumaných letech. Z předchozího (odstavec „Počty žáků základních škol v jednotlivých letech“ a „Počty žáků navštěvujících výuku náboženství v jednotlivých letech“) víme, že některé údaje nejsou k dispozici. Chybí údaje o počtu dětí na náboženské výchově ve školním roce 2004/2005⁵¹ a dále počty žáků na základních školách za roky 1991/1992 až 1993/1994⁵². Protože se jedná o malé množství údajů (čtyři položky z celkových třiceti dvou) je možné tyto hodnoty aproximovat.

⁵¹ Dotazník s příslušnými údaji nemá Katechetické středisko k dispozici, nebyl odevzdán.

⁵² Údaje nejsou ani v archivech, není je schopen poskytnout ani Ústav pro informace ve vzdělávání ani Český statistický úřad

V dalším tedy budeme uvažovat s počtem dětí účastnících se náboženské výchovy ve školním roce 2004/2005 ve výši průměrného počtu účastníků v letech 2003/2004 a 2005/2006, tedy s počtem 65 dětí (průměr z hodnot 86 a 44).

Aproximace počtu žáků podléhajících základní školní docházce v letech 1991/1992 až 1993/1994 je složitější. Nelze použít prostý průměr hodnot protože je se jedná o tři po sobě jdoucí hodnoty, navíc z počátku zkoumané řady hodnot (tedy bez jakýchkoli předchůdců). V tomto případě se jeví jako přijatelné řešení použití polynomické křivky druhého stupně⁵³ proložené stávajícími hodnotami a následné odečtení počtu žáků vyučovaných ve všech školách:

Graf 1: Počet žáků na všech školách v jednotlivých letech

Odečtem získáme aproximované hodnoty počtu žáků v chybějících letech takto: ve školním roce 1991/1992: 3850, v roce 1992/1993: 4075 a v roce 1993/1994: 4200 žáků.

Tak se dostáváme k úplnému přehledu potřebných hodnot a můžeme vypočítat poměr dětí navštěvující výuku náboženství a celkového počtu dětí podléhajících povinné školní docházce:

školní rok	1991/1992	1992/1993	1993/1994	1994/1995	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/1999
počet žáků ve všech školách	3850	4075	4200	4295	4270	4664	4636	4599
počet dětí na náboženství	170	147	155	164	167	120	141	125
procentuální vyjádření	4,4%	3,6%	3,7%	3,8%	3,9%	2,6%	3,0%	2,7%

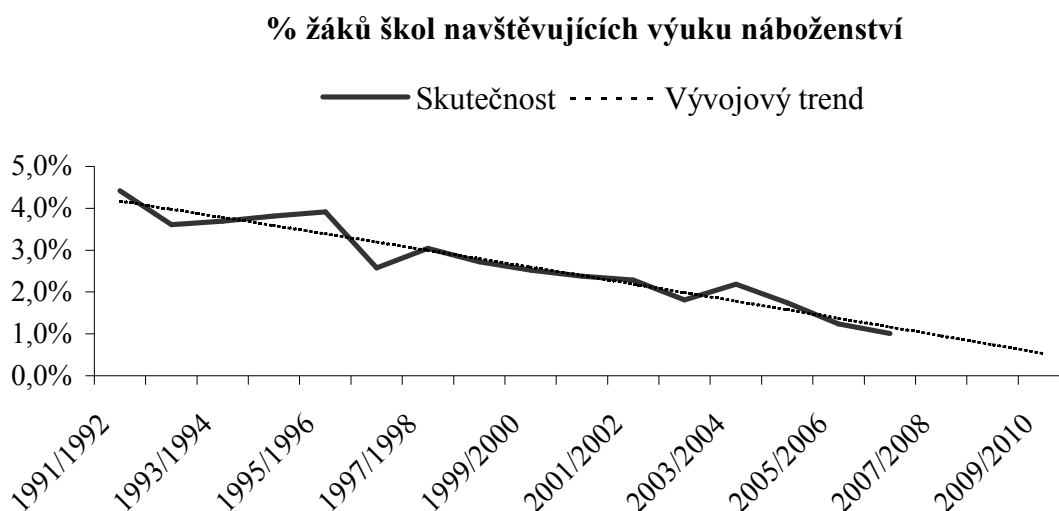
⁵³ Tabulkovým kalkulátorem excel byla navržena rovnice $y = -16,888x^2 + 248,54x + 3618,4$. Podle té byla křivka vypočtena.

školní rok	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007
počet žáků ve všech školách	4520	4412	4248	4086	3934	3722	3562	3374
počet dětí na náboženství	114	105	97	74	86	65	44	34
procentuální vyjádření	2,5%	2,4%	2,3%	1,8%	2,2%	1,7%	1,2%	1,0%

Tabulka 5: Hodnoty ukazatele výuky náboženství v jednotlivých letech

4.3 Vývojové tendence

Hodnoty procentuálního vyjádření počtu dětí navštěvující výuku náboženství vztaženého k celkovému počtu dětí podléhajících povinné školní docházce – viz Tabulka 5: Hodnoty ukazatele výuky náboženství v jednotlivých letech – uspořádané do grafu ukazují vývojovou tendenci a umožňují predikovat další vývoj:

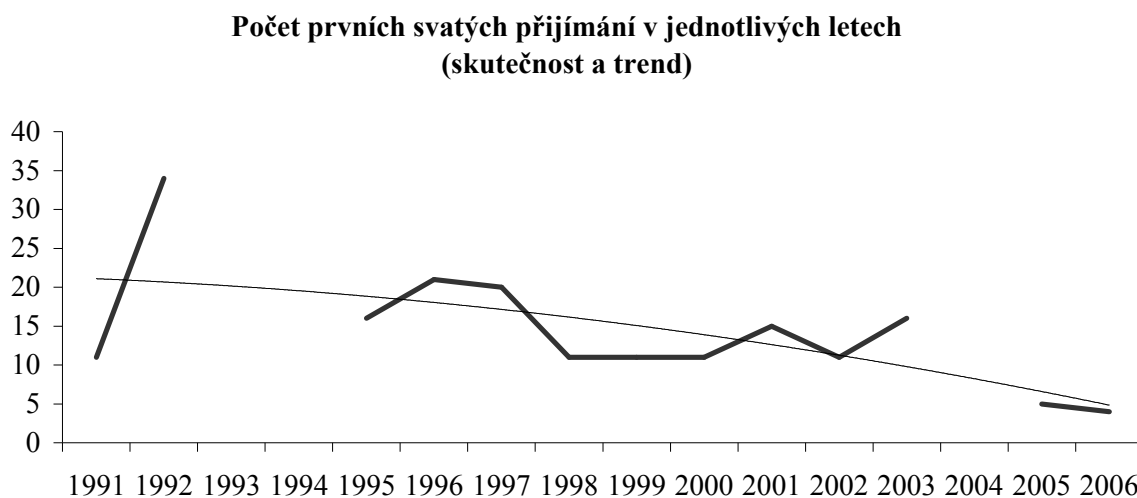

Graf 2: Vývojová tendence výuky náboženství

Z uvedeného grafu je zřejmá klesající tendence počtu dětí zúčastňujících se výuky náboženství, která se projevuje jak v absolutních hodnotách, tak v křivce vývojového trendu. V následujících letech tak můžeme očekávat, že na výuku náboženství bude docházet méně než každý stý žák základní školy.

To je pochopitelně nepříznivý trend, který by se v budoucnu mohl projevit v klesajícím počtu věřících a ve svém dalším důsledku i méně příznivým vývojem celé společnosti daným především absencí každodenního uplatňování křesťanských hodnot v běžném životě.

Tento trend lze vyzorovat i z počtu prvních svatých přijímání uskutečněných v jednotlivých letech (zde zobrazeno v absolutních hodnotách a se stejnou legendou jako v grafu nahoře):

Graf 3: Počet prvních svatých přijímání v jednotlivých letech

Potvrzuje se tak klesající trend v počtu dětí a mládeže začínajících žít svátostným životem během školního věku. To samo o sobě samozřejmě ještě nemusí znamenat ve svém důsledku snižující se počet praktikujících věřících. Mělo by nás to však vést k uvažování nad tím, zda-li se dostatečně věnujeme středoškolské, případně vysokoškolské mládeži, která může zdánlivý deficit vykrýt, a dokonce s větším potenciálem ve smyslu trvalosti víry.

4.4 Možné způsoby vnímání výuky náboženství

Výuku náboženství v tom nejširším slova smyslu poznamenává řada faktorů od obecného klima, které ve společnosti panuje, postavení církví a jejich vnímání veřejností, přes způsoby a formy výuky, osobní dispozice a momentální zájmy jednotlivých žáků až třeba po kvalitu katechetů.

V době končícího socialismu v naší vlasti to byla vlna nadšení umocněná vyhlášením Desetiletí duchovní obnovy národa panem kardinálem Tomáškem, která nás podněcovala k vědomí, že Bůh svým neopakovatelným pokojným způsobem vítězí nad tehdy všudypřítomné lži totality. Ve třetím roce Desetiletí jsme se stali svobodnými a začali jsme hledat pravdu. Ne vždy se nám sice podařilo toto nadšení zúročit, jistě je však můžeme

vnímat jako podstatnou vzpruhu, která přispěla k oživení výuky náboženství po revoluci v roce 1989.⁵⁴

Spolu s uvolněním režimu se obyvatelům republiky (včetně dětí a mládeže) dostalo široké nabídky zboží a služeb zejména v zábavním průmyslu. Pro mnohé se v tomto prostředí stalo náboženství pouhou jednou z položek či dokonce možností zábavy. Namísto náboženství jako projevu určitého stupně zralosti člověka, jak o něm hovoří ve své knize *Dětství a společnost*⁵⁵ Erich H. Erikson⁵⁶, namísto náboženství coby projevu určitého stupně jeho víry byly duchovní aktivity mnohdy pasovány do role „náboženství volného času“ s benevolentním přístupem abstrahujícím od zásadového jednání.

U mladších školáků sice stále převažuje postoj plnění rodičovské vůle⁵⁷. Se zvyšujícím se věkem, a tím daným rostoucím sebevědomím a do určité míry zvyšující se nezávislostí na rodičích, však tento postoj ustupuje a je nahrazován zvažováním každého jedince. Ten zpravidla proti sobě staví otázku „Co mi účast na náboženství přinese?“ a „Oč účasti na náboženství přijdu?“ Podle toho, jak si odpoví, se potom výuky zúčastňuje trvale, nepravidelně, nahodile nebo vůbec.

4.5 Nástin možných řešení

Jednoznačné řešení vedoucí ke změně nepříznivého trendu ve výuce náboženství asi neexistuje. Universální řešení neexistuje zcela jistě. Uposlechneme-li však výzvy svatého apoštola Pavla – Zkoumejte, co se líbí Pánu. (Ef 5,10) – měli bychom se pokusit alespoň nastínit možná řešení. Ta budou s největší pravděpodobností odlišná při práci s malými dětmi a při práci s mládeží.

4.5.1 Vzbudit zájem u dětí

Čím je dítě menší, tím více je jeho chování ovlivňováno pocity.⁵⁸ Rozhodujícím momentem tedy bude, dokážeme-li u dítěte navodit příjemné pocity a spojit je v jeho mysli s náboženstvím, Ježíšem, biblí, kostelem. Bude-li se dítěti výuka náboženství líbit potom si snadno vytvoří vazbu „náboženství = příjemná věc“. Tu můžeme dále rozvíjet a upevňovat

⁵⁴ Srov. BISKUPSTVÍ BRNĚNSKÉ: List biskupů k 10. roku Desetiletí duchovní obnovy národa a k 1. roku přípravy na jubileum roku 2000, <http://www.biskupstvi.cz/dokumenty/a199610b.pdf> (3.1.2009)

⁵⁵ ERIKSON H. Erik: *Dětství a společnost*, Praha: Argo, 2002

⁵⁶ Srov. ERIKSON, op. cit. 245–250

⁵⁷ Tento postoj je velice dobře patrný z odpovědí žáků na jednoduchou otázku „Proč chodíš na náboženství?“, kdy většina oslovených odpovídá ve smyslu „Protože to rodiče chtěli“.

⁵⁸ Vliv pocitů a emocí lze samozřejmě vysledovat i u starších dětí a dospívajících mládežníků. Se vzrůstajícím věkem však vzrůstá i úloha rozumového hodnocení a to mění rozhodovací mechanismy jedince.

až do věku, kdy smíme na dítě (opět vhodnou formou, např. soutěží nebo her) začít klást mírné nároky. Pro úspěšné přijetí náboženství do života jedince (dítěte, mladistvého i dospělého) však budou první pocitové vjemy v dětském období rozhodující.⁵⁹ To je dáno strukturou mozku a funkcemi jednotlivých mozkových center a nelze na tom nic měnit.⁶⁰

4.5.2 Reagovat na poptávku mládeže

Starší školáci a mladí lidé mají oproti dětskému věku jiné potřeby. Hledají prostor pro vlastní realizaci, možnost uchopit víru jako záležitost vlastního přesvědčení, potřebují vědomí, že jsou přijímáni a mnohdy (aniž by to jakkoli byli ochotni veřejně prezentovat) hledají pomoc a podporu u strašících důvěryhodných lidí. Jednou z věcí, kterou vnímají jako ohrožení, je vnucování vlastních představ rodičovské generace, která chce utvářet jejich život.⁶¹ Proto je nanejvýš dobré, aby se vztah katecheta – mladý člověk podobal spíše cestě doprovázení, než cestě laskavé autority, která je účinnější u mladších dětí.

Zatímco při práci s malými dětmi je katecheta, již z analogického postavení jako rodič či pedagog ve škole, pro dítě autoritou, při práci se staršími žáky a mládeží by měl být především jejich průvodcem v konkrétních životních situacích. Kamarádem, který jim dokáže vyjádřit sounáležitost, pochopení i naději, poukáže na obdobné skutečnosti v bibli a neformálně jim tak ukáže náboženství jako účinný zdroj a způsob řešení jejich starostí a problémů. Opakováním podobných situací začne vzrůstat jejich důvěra a katecheta se ve věrouce může přibližovat k tématům, která jsou pro ně méně zajímavá a příjemná, avšak z pohledu křesťanské zralosti jedince nezbytná, např. smíření, odpuštění, pokora či obětování se.⁶² Zde platí víc než kdekoli jinde při výuce náboženství doporučení apoštola Pavla – Mějte porozumění jeden pro druhého. Nesmýšlejte vysoko, ale věnujte se všedním službám. Nespoléhejte na svou vlastní chytrost. (Ř 12,16) – a to především v bezvadné komunikaci mezi oběma stranami vyučovacího procesu.

⁵⁹ Je nutné mít neustále na paměti, že platí i opak uvedeného: jestliže si dítě vytvoří vazbu „náboženství = nepříjemná věc“, bude daný jedinec v budoucnu pouze velmi obtížně hledat kladný vztah k víře, náboženství i církvi.

⁶⁰ ERIKSON H. Erik, op. cit., Toto stádium vývoje lidského jedince označuje jako třetí a čtvrtou krizi dětství, přičemž v prvním případě se jedná o dobu mezi 4 a 6 rokem jejímž úkolem je vyrovnání pudové energie a kontrolujícího sebevědomí s tím, že výsledek rozhoduje o tom, zda-li se dítě stane cílevědomým a iniciativním nebo u něj převládne pocit viny. V dalším období se dítě stává schopným soustavného učení a spolupráce s ostatními, získává zkušenosti a chce být užitečné. Výsledkem tohoto období v mnohém ovlivňuje, zda u dítěte v dalším životě převládne sebevědomí a pocit zdatnosti nebo naopak pocit méněcennosti.

⁶¹ Srov: OPATRŇY Aleš: Mladí křesťané jako součást farnosti, http://www.pastorace.cz/index.php?typ=texty&sel_char=&sel_tema=74&sel_podtema=411&sel_text=2670 (3.1.2009)

⁶² Tento způsob práce nelze podceňovat ani u malých dětí. Mnohdy jsou jejich starosti velmi závažné a bagatelizace by se mohla stát pro jejich další víru přímo ohrožující.

4.6 Příklady táhnou

Co z toho vyplývá pro katechety? V obou případech, jak při práci s malými dětmi, tak při práci s mládeží, se pro vyučované stávají vzorem. Navíc by se jejich působení nemělo podobat činnosti učitele základní školy ve smyslu kantora nutícího žáky vypracovávat domácí úkoly, memorovat data a texty a následně hodnotícího⁶³ jejich znalosti. Jejich úkolem není vyučovat (byť se tento proces stále ještě nazývá „Výukou náboženství“) ale v nejširším možném způsobu a v odpovídající úrovni jejich svěřenců přispívat ke vzdělání dětí a mládeže. Dobře ten rozdíl mezi vyučováním a vzděláváním vystihuje Zdeněk Kratochvíl ve své práci *Výchova, zřejmost, vědomí*, kde říká: „Vzdělání má osvobozující roli, neboť uvádí do bohatství možných přístupů a pohledů, a tím uschopňuje k mezilidskému sdílení i k otevřenému vztahu ke světu.“⁶⁴ Odborné znalosti čerpají žáci a studenti ve škole, ty rozšiřující, které jim umožní nazírat dění kolem sebe z jiných pohledů by jim měla přinášet výuka náboženství.

To vše ve svém důsledku klade na katechety velmi vysoké nároky. Naučit se správně učit druhé je samozřejmě do jisté míry možné, účinnější a lepší je však angažovat vzdělané učitele s příslušnými charismaty ve smyslu doporučení apoštola Pavla – Kdo má dar služby, ať slouží. Kdo má dar učit, ať učí. (Ř 12,7). – Nemusí to být vždy učitel či duchovní „profesionál“, klidně to může být osoba z řad angažovaných laiků s příslušným morálním kreditem. Vždy by však měla ctít jako princip výchovy heslo „omnes, omnia, omnio“ (všichni, všechno, všemožné), které ve svém díle *Didactica magna* vytyčuje Jan Amos Komenský, neboť podle jeho pedagogického konceptu mají všichni vychovávat všechny všemožnými způsoby.⁶⁵ Jedině tak můžeme vychovat zralé a sebevědomé jedince, kteří ponесou v srdci ono biblické – Nikdo ať tebou nepohrdá proto, že jsi mladý; ale těm, kdo věří, buď vzorem v řeči, v chování, v lásce, ve víře, v čistotě. (1 Tm 4,12).

⁶³ Současný systém známkování, kdy jednička je standardem správných znalostí a jakákoli horší známka se tak stává vlastně trestem za neznalost, je ve svém důsledku demotivující.

⁶⁴ KRATOCHVÍL Zdeněk: *Výchova, zřejmost, vědomí*,

http://www.fp.vslib.cz/kfl/materialy/FVI/Html/03_text_15_08.htm, (3.1.2009)

⁶⁵ FLOSS Pavel: *Poselství J. A. Komenského současné Evropě*, Brno: Soliton, 2005

Závěr

Předkládaná práce nabízí pohled na život v královském horním městě Příbrami. Dává do souvislostí pradávnu přítomnost, těžbu a následné zpracování přírodního bohatství, vzdělanost obyvatel a duchovní správu od dob minulých až do sametové revoluce v roce 1989. Následné „porevoluční“ období prodchnuté očekáváním změněného stavu společnosti ve vztahu k náboženství a církevním institucím zkoumá především z pohledu vývoje výuky náboženství coby jedné ze základních podmínek zachování nutného morálního kreditu věřících, a ve svém důsledku nejen věřících, obyvatel města.

Konkrétně se věnuje vývoji situace vyučování náboženství a příprav ke svátostem v letech 1991–2006. Shromáždí údaje o počtech žáků jednotlivých škol, o počtech dětí vyučovaných v náboženství a za pomoci standardního matematického aparátu vypočítává tendence této výuky. Postup i výsledky přehledně interpretuje v tabulkách a grafech, takže je možné snadno dovozovat další vývoj obou sledovaných aspektů náboženského života.

Ten se jeví jako méně příznivý, neboť procento dětí vyučovaných v náboženství má klesající tendenci. Proto se autor v závěru práce zamýšlí nad možnými způsoby vnímání výuky náboženství a předkládá nástin možných řešení současné situace.

Ve svém důsledku se tak čtenáři do rukou dostává práce jenž jako celek mapuje slávu i utrpení obyvatel Příbramě. Ta zprvu vyústila v bohabojný lid s vysokou mírou znalostí, dovedností, vědomostí a fortele. Po násilném odklonění od duchovních hodnot v poúnorové době a pádu totality v listopadu 1989 se prvotní nadšení ze znovunabyté svobody dostává do stavu rozpačitého hledání duchovních hodnot, v této době již podepřených pouze hornickou tradicí, neboť starobylé doly na stříbro a olovo i novodobé doly na uranovou rudu, zanikly.

Přáním autora je přispět předkládanou prací k tomu, aby se mezi obyvateli Příbrami znovu a v co nejširší míře ujal tradiční pozdrav Zdař Bůh!

ANOTACE

Vývoj situace vyučování náboženství a příprav ke svátostem
v Příbrami v letech 1991–2006

Práce se zabývá vývojem města Příbram od prvopočátků až do dnešních let, a to především jeho specifickými podmínkami danými přírodním bohatstvím a staletou tradicí podmínek široké vzdělanosti jeho obyvatel. V druhé části si autor všímá především náboženského aspektu města (dávne sídlo pražských arcibiskupů, známé poutní místo, jedno z nejstarších center náboženské, ale i odborné vzdělanosti), jeho projevů v čase až do současnosti, a to především s důrazem na výuku náboženství v moderní porevoluční době. Závěr práce potom patří výpočtu tendencí v této oblasti a nástinu možných řešení nynější méně příznivé situace.

Základní pojmy: Příbram – vývoj – školství – výuka – náboženství

ANNOTATION

Development of the situation of religion teaching and preparation for sacraments
in Příbram in 1991–2006

The thesis deals with the development of Příbram town from the earliest beginnings up to present times, particularly the specific conditions given by natural wealth and secular tradition of the general conditions of its population culture. The autor takes notes in particular of the religious aspect of the city in the second part (the ancient seat of the Prague archbishops, famous place of pilgrimage, one of the odest religious as well as vocational education centres), its manifestations in time up to the present, especially with an emphasis on the teaching of religion in modern after-revolution times. Concluding part of the thesis includes the calculation of trends in this area and an outline of possible solutions to the current less favourable situation.

Key words: Příbram – development – education – teaching - religion

Seznam literatury

Prameny:

ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ: Katechetické středisko, JEŘÁBKOVÁ Lenka: Katecheze Příbram.xls, excelovský soubor, 15.5.2008. Nепublikováno.

FAILOVÁ Jana, katechetka: Kronika, soukromý archiv, 6.5.2008. Nепublikováno.

MĚSTSKÝ ÚŘAD PŘÍBRAM, odbor školství, NOVOTNÁ Jitka: ZŠ PB - počty žáků.xls, excelovský soubor, 14.5.2008. Nепublikováno.

Sekundární literatura:

ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉ: Katalog Arcibiskupství Pražského, <https://katalog.apha.cz/> (4.1.2009)

BIBLE, Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 2004

BISKUPSTVÍ BRNĚNSKÉ: List biskupů k 10. roku Desetiletí duchovní obnovy národa a k 1. roku přípravy na jubileum roku 2000, <http://www.biskupstvi.cz/dokumenty/a199610b.pdf> (3.1.2009)

ERIKSON H. Erik: Dětství a společnost, Praha: Argo, 2002

FLOSS Pavel: Poselství J. A. Komenského současné Evropě, Brno: Soliton, 2005

HLINOMAZ Milan: Klášter Premonstrátů Teplá, Karlovy Vary: Státní okresní archiv Karlovy Vary, 2003

KONVIČKA Vladislav: Nejen HORNICTVÍ.info, <http://www.hornictvi.info> ((30.12.2008)

KRATOCHVÍL Zdeněk: Výchova, zřejmost, vědomí, http://www.fp.vslib.cz/kfl/materialy/FVI/Html/03_text_15_08.htm, (3.1.2009)

KUBÍN Petr: Blahoslavený Hroznata Kritický životopis, Praha: Vyšehrad, 2000

MĚSTSKÝ ÚŘAD PŘÍBRAM: Oficiální webové stránky, <http://www.pribram.eu/> (16.1.2009)

OPATRŇY Aleř: Mladí křeřané jako součást farnosti,
http://www.pastorace.cz/index.php?typ=texty&sel_char=&sel_tema=74&sel_podtema=411&sel_text=2670 (3.1.2009)

PILÍK Karel: Není trní bez růže, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007

PODLAHA Josef: Toulky příbramskou historií, <http://www.quido.cz> (28.12.2008)

QUATTRO CZ: Presentace středních škol, <http://www.stredniskoly.cz/seznam-skol/stredocesky-kraj/pribram/> (30.12.2008)

ŘÍMSKOKATOLICKÁ FARNOST SV. JAKUBA V PŘÍBRAMI: Oficiální webové stránky, <http://farapribram.webster.cz/> (29.12.2008)

SVATÁ HORA: Oficiální webové stránky. <http://svata-hora.cz/> (29.12.2008)

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA, Oficiální webové stránky, <http://www.vsb.cz/okruhy/univerzita/historie-soucasnost-vize/historie/> (19.3.2009)

Přehled použitých symbolů a zkratk

V práci jsou použity zkratky knih Písma svatého podle ekumenického překladu:

- Ř - List Římanům
- 1 Tm - První list Timoteovi
- Ef - List Efezským

Seznam tabulek

Tabulka 1: Údaje o počtech žáků základních škol v jednotlivých letech	22
Tabulka 2: Přehled počtu katechizovaných žáků základních škol v letech 2003 až 2007...26	
Tabulka 3: přehled počtu katechizovaných žáků základních škol v letech 1991 až 2003 ...27	
Tabulka 4: Počet prvních svatých přijímání v jednotlivých letech.....	27
Tabulka 5: Hodnoty ukazatele výuky náboženství v jednotlivých letech.....	30

Seznam grafů

Graf 1: Počet žáků na všech školách v jednotlivých letech	29
Graf 2: Vývojová tendence výuky náboženství.....	30
Graf 3: Počet prvních svatých přijímání v jednotlivých letech.....	31

Údaj o počtu znaků

Tato práce je sepsána na 40 stranách a obsahuje (i s tímto sdělením) 74 268 znaků včetně mezer a poznámek pod čarou.